

ПІДПІЛЬНІ СЕМІНАРІЇ УГКЦ НА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНІ (1946–1989): ПІДГОТОВКА СВЯЩЕННИКІВ І РАДЯНСЬКІ РЕПРЕСІЇ

Передрук Зоряна,

здобувачка вищої освіти першого рівня
історичного факультету
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
e-mail: peredrukzoriana17@gmail.com

Науковий керівник: **Москалюк Микола,**
доктор історичних наук, професор
кафедри історії України та археології,
спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Після насильницької ліквідації УГКЦ у 1946 році радянська влада почала реалізовувати системну політику знищення релігійного життя на західноукраїнських землях. УГКЦ була офіційно заборонена, її ієрархи арештовані, храми передані РПЦ [2]. Проте церковне життя не зникло – воно перейшло в підпілля, зберігаючи традиції східного християнства, національної ідентичності та культури. Івано-Франківщина стала одним із ключових осередків катакомбної церкви, де було сформовано мережу підпільних семінарій, що забезпечували неперервність формації духовенства, незважаючи на жорстокі репресії з боку КДБ [5].

Становище греко-католицької церкви після Львівського псевдособору 1946 р. погіршилося настільки, що вона була вимушена діяти в умовах повної нелегальності. Цей період позначився переслідуванням за будь-які прояви релігійної активності. Проте підпільна мережа почала формуватися практично одразу. Влада не врахувала глибокої інтегрованості церкви в національно-культурне середовище Західної України [5]. Особливо активно спротив розгорнувся на Івано-Франківщині, де численні священники, чернечі згромадження та миряни зберегли вірність УГКЦ і стали осередками нового духовного підпілля.

Умови діяльності підпільних семінарій вимагали високої конспірації та адаптивності [1]. Основна форма навчання – індивідуальна або малі гуртки – забезпечувала гнучкість і безпеку. Викладачі, як правило, були досвідченими священниками з довоєнною освітою або ті, хто пройшов богословське навчання у підпіллі. Навчальні плани формувалися за прикладом довоєнних духовних семінарій: велика увага приділялася богословським дисциплінам, екзегетиці, гомілетичі, літургії, патрології

та моральному богослов'ю [1]. Крім теоретичної підготовки, важливу роль відігравала духовна формація – молитва, спільнота, послух.

Підпільні семінарії можна умовно класифікувати на кілька типів: монастирські (діяли при чернечих згромадженнях), єпископські (створювалися під патронатом підпільних єпископів), парафіяльні (організовані активними священниками на місцях) та мобільні (семінаристи навчалися за маршрутами, пересуваючись між оселями викладачів). Наприклад, на території Коломийського, Косівського та Надвірнянського районів діяли мобільні семінарії, які залучали священників з досвідом викладання і катехизації. Особливу роль у цьому відігравали монастирі василіян і студитів, які стали центрами богословської традиції.

Підготовка священника в умовах постійної загрози арешту вимагала великої внутрішньої дисципліни. Семінаристи не лише навчалися, а й брали участь у підпільних літургіях, духовних вправах, сповідях. Вони вивчали Святе Письмо в оригіналі, знайомилися з творами Отців Церкви, засвоювали морально-етичні принципи пастирського служіння. Відсутність офіційного богословського середовища компенсувалася особистим прикладом викладачів, багатьох із яких переслідували за віру. Виховання відбувалося у дусі мучеництва, самопожертви та готовності до свідчення правди в найекстремальніших умовах.

Радянська держава розглядала будь-які релігійні прояви як загрозу ідеологічному монолітові. Служба безпеки мала розгалужену мережу агентури, що діяла в регіоні, спрямовану на виявлення підпільного духовенства, арешти та ізоляцію учасників. Особливо жорстокі репресії відбувалися в 1949–1951, 1960–1965 та 1982–1985 рр. [5]. Арештованих звинувачували у антирадянській пропаганді, незаконному викладанні, участі в нелегальних зібраннях. Багато з них отримували великі терміни ув'язнення, заслання або психіатричного лікування.

Зібрані в архівах СБУ документи засвідчують системний характер переслідувань [5]. Наприклад, в одному із звітів за 1963 рік зафіксовано діяльність трьох навчальних груп у Тисменицькому районі, де викладали історію церкви та латину. У звіті підкреслено небезпеку впливу таких груп на «ідеологічну стабільність» регіону.

Особливого значення набуває персоніфікація учасників підпільної освіти [3]. Серед викладачів варто згадати єпископа Павла Василика, який був не лише організатором навчальних програм, але й особистим наставником багатьох майбутніх священників. Іншим важливим викладачем був о. Іван Музичка, знаний своїми знаннями в галузі канонічного права [3]. Студенти, як правило, були молодими мирянами, які мали міцну внутрішню мотивацію. Вони здобували освіту в умовах

постійного ризику арешту, проживали в приватних оселях, часто змінювали місце перебування.

За архівними свідченнями, на Івано-Франківщині в 1970–1980-х рр. діяло понад 15 підпільних духовних осередків, які охоплювали понад 300 слухачів [5].

За приблизними оцінками, лише в період з 1965 по 1989 рік було підготовлено понад 250 священників. Багато з них після легалізації стали єпископами, викладачами, духовними наставниками нових поколінь. Поширення цих осередків відбувалося через міжрайонні зв'язки, що об'єднували семінаристів навколо досвідчених духовних центрів.

Легалізація УГКЦ у грудні 1989 р. відкрила нову сторінку в історії церкви. Випускники підпільних семінарій стали основою легальних духовних структур. Багато хто з них зайняв ключові посади в новостворених семінаріях, парафіях, єпархіальних управліннях. Їхній досвід став не лише духовною, але й адміністративною основою сучасної УГКЦ [6].

Висновки. Дослідження підпільних семінарій Української греко-католицької церкви на Івано-Франківщині у 1946–1989 рр. дає змогу окреслити унікальний феномен релігійного, освітнього та національного спротиву в умовах тоталітарного радянського режиму. Незважаючи на офіційну ліквідацію УГКЦ, репресії проти духовенства, контроль з боку спецслужб і криміналізацію релігійної освіти, Церква зуміла не тільки вижити, але й зберегти неперервність богословської традиції, забезпечивши підготовку сотень священників, монахів. Формування мережі підпільних семінарій на території Івано-Франківської області стало можливим завдяки винятковій жертвовності мирян, священнослужителів та чернецтва, які взяли на себе відповідальність за збереження духовного життя. Підпільна богословська освіта здійснювалась у надзвичайно складних умовах – із загрозою арештів, морального і фізичного тиску, конфіскації матеріалів, проте вона залишалась глибоко ідейною, інтелектуально насиченою і морально стійкою.

Структурованість підпільної системи навчання, її адаптивність до умов репресій, а також здатність забезпечити всебічну формацію майбутніх душпастирів свідчать про високий рівень організації та внутрішньої самодисципліни. Особливо важливим є те, що ці семінарії виступали не лише як освітні установи, але й як простір духовного опору, де формувалося покоління священників, здатних до самопожертви, відповідальних за національну ідентичність і духовну спадщину народу. Після легалізації УГКЦ випускники цих підпільних структур стали основою оновленої Церкви. Їхній досвід, витримка і духовна глибина дозволили не лише відновити церковне життя, а й сформувати нову модель пастирського служіння, що ґрунтувалась на вірності, свободі духу та вкоріненості у християнській традиції.

Таким чином, підпільні семінарії на Івано-Франківщині – це унікальне явище української історії, приклад релігійного і культурного спротиву, що заслуговує на глибоке наукове осмислення. Їхня діяльність стала важливою складовою процесу національного відродження України в останні десятиліття XX століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдай Л. Підпільні семінарії УГКЦ: особливості функціонування. Релігієзнавчі студії. 2010. № 5. С. 45–56.
2. Дмитерко С. Спогади підпільного єпископа. Івано-Франківськ: Нова зоря, 1995. 176 с.
3. Блажейовський Д. Історія УГКЦ у XX столітті. Рим: Видавництво Отців Василіян, 1990. 312 с.
4. Головатий М. Українська Церква у підпіллі. Львів: Місіонер, 2005. 256 с.
5. Фельдман Р. Документи КДБ про релігійне підпілля. Український історичний журнал. 2011. № 3. С. 88–97.
6. Церква в Підпіллі 1948–1989. Історія УГКЦ. URL: <http://ugcc.ua/official/official-documents/5.УГКЦ>